

Les Cavorques (Sant Julià de Llor, Bonmatí, la Selva)

J. M. NOLLA I M. SUREDA

Hi ha jaciments arqueològics que per raons inexplicables són poc coneguts o, fins i tot, desconeguts malgrat l'interès intrínsec, la seva raresa o una certa monumentalitat. Dins d'aquest paquet cal que hi posem, amb menció especial, dos monuments funeraris romans més que notables que es conserven encara en un relatiu bon estat al terme de Sant Julià de Llor, a molt poca distància l'un de l'altre (fig. 1). Si donem un cop d'ull a la *Carta arqueològica* publicada el 1984 on s'intentava donar un catàleg exhaustiu de jaciments i restes d'època romana de les comarques gironines, s'escribia, en relació a aquestes restes, que hi havia evidències estructurals que semblaven pertànyer a una vil·la romana, sense material associat que pogués servir per clarificar la adscripció cronològica proposada i ...*s'insisteix en l'existència d'una sepultura en forma de torre semblants a les d'Aiguaviva i Vilablareix*, tot afegint unes poques referències bibliogràfiques d'escàs abast (Nolla i Casas, 1984, núm. 340, 203). I, tanmateix, durant uns quants anys va ser un jaciment arqueològic valorat, visitat sovint, de vegades en companyia d'arqueòlegs forans de gran prestigi, objecte d'interès i de preocupació. Ho recorda amb precisió Francesc Riuró, en les seves memòries, des del moment mateix de la seva identificació i descoberta, l'any 1951 (Riuró, 1995, 98). L'any 1954 van ser visitades amb Miquel Oliva, Pere de Palol (...*importantes restes constructives romanes de Sant Julià de Llor*) (Riuró, 1995, 101), novament el 5 de març de 1960, en companyia d'Oliva, Reixach, Sanz i els arqueòlegs Díaz Martos i E. Kukchan, on les restes eren considerades baiximperials i es feia notar una certa degradació des de la darrera visita (Riuró, 1995, 107), fet que es confirmava en una altra visita efectuada aquell mateix any també en companyia d'Oliva, Sanz i Reixach (Riuró, 1995, 109). Finalment, es parla d'una altra excursió, feta amb els mateixos companys, el 20 de maig de 1961, on se'ns fa saber la intenció de realitzar obres de consolidació que no s'havien dut a terme (Riuró, 1995, 110). De tot això podem extreure unes quantes conclusions: el valor que, de seguida, es va donar al descobriment que, tanmateix, no va entrar mai en la bibliografia general ni va atreure prou l'interès d'algun expert fins al punt de preparar una

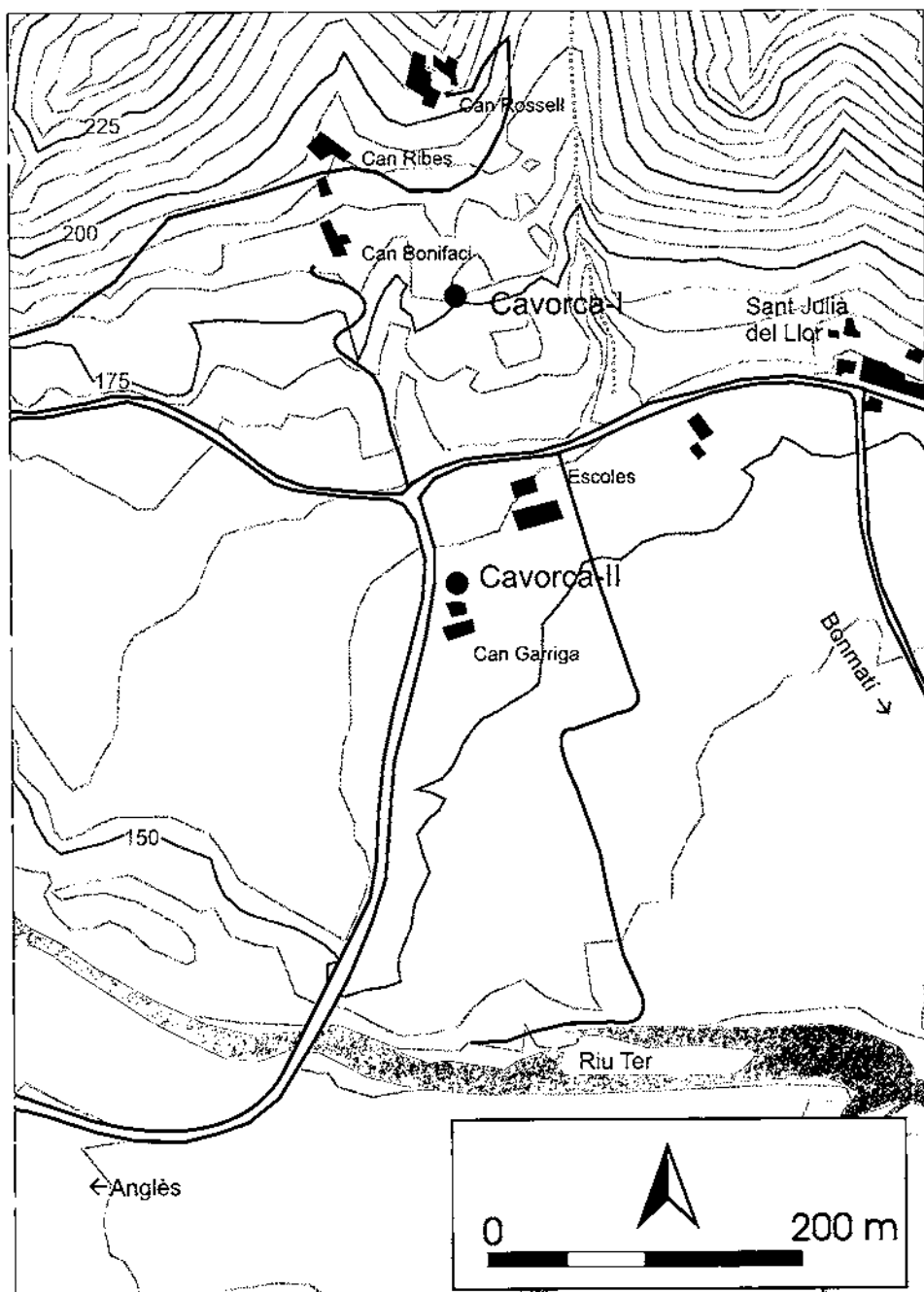

Figura 1. Situació general.

publicació d'un cert detall. En segon lloc, la manca precisa d'una identificació ferma (restes, estructures...). Podria ser una de les causes de la manca d'estudis monogràfics. La notícia que recollia la *Carta arqueològica* (*supra*), on semblava molt clar l'existència de restes estructurals que podien correspondre a una antiga vil·la, procediria d'aquesta imprecisió. No hauria estat fins més tard, que s'hauria plantejat la possibilitat de reconèixer, en aquelles ruïnes, unes *memoriae* d'una certa entitat. En tercer lloc, l'adscripció cronològica indefugible al baix imperi a partir de 1960 coincidint amb la visita de Kukchan i Díez Martos. Finalment, la insistència en una certa i ràpida degradació i un intent no reeixit de procedir a consolidar-les.

Una visita efectuada l'any 1999 va permetre posar en valor les ruïnes que cal considerar romanes sense cap mena de dubte. El desembre de 2000 es netejà, excavà i dibuixà la Cavorca II (o can Cavorca) amb resultats diversos i va ser objecte d'una primera i pobra notícia (Llinàs *et al.*, 2002, 271-272) que té, tanmateix, el valor de ser la primera de donar a conèixer uns jaciments gens valorats i misteriosos. L'avinentosa va servir per consolidar l'estructura, netejar-la i col·locar un plafó informatiu. A partir de les dades aplegades durant aquell treball i de noves visites de treball i documentació (primavera del 2005) procedirem a descriure'n les restes conservades, a interpretar-les i fixar-les dins del món funerari rural d'època romana. Caldrà, però, explorar detalladament la Cavorca I per solucionar qüestions que es plantegen i que cal deixar obertes, fer-ne un treball planimètric precís i, sobretot, procedir a netejar i consolidar les restes estructurals per assegurar-ne la salvaguarda. Ara és possible, d'aquí un parell d'anys potser serà tard.

Es tracta de dues estructures aparentment semblants que es localitzen molt pròximes una de l'altra, a poc més d'uns 200/250 m (fig. 1) i que són conegudes amb el nom indistint de les Cavorques. La Cavorca I correspondria a la més amagada, en posició més enlairada i, avui, una mica més lluny de les carreteres més importants. També se la coneix amb el nom de la Casa dels Moros. L'altra seria la Cavorca II, just a tocar la carretera que mena a Anglès, que també es anomenada can Cavorca.

Les trobem al sud-oest del terme municipal de Sant Julià de Llor i Bonmatí, al marge de la carretera que posa en relació el poblet de Sant Julià amb Anglès (fig. 1). Can Cavorca o la Cavorca II, al costat mateix de la calçada, en una gran esplanada i davant d'una gran casa de pagès, can Garriga, a poca distància del pont que serveix per salvar el riu Ter. La Casa dels Moros (o Cavorca I), es localitza una mica més enllà, cap al nord-est, uns 200/250 m, en el límit de fort desnivell entre dos camps de blat. Cal imaginar, com ja s'ha dit (Llinàs *et al.*, 2002, 271), que formen una unitat tal com intentarem explicar.

Analitzem, primerament, les restes de la Casa dels Moros que no han estat mai descrites de manera acurada. Malgrat trobar-se emmascarada i, en bona part,

amagada per la ufanosa vegetació que ocupa tot el marge dels camps (fig. 3), és un monument notable, prou ben conservat, que ha preservat lluitant contra la degradació i la incúria dels temps, una part significativa dels elements arquitectònics que la defineixen i li donen forma. Es troba, però, en un moment delicat. Convindria una actuació contundent de neteja i consolidació per aturar un procés que a mig termini resultarà irreversible. Aquest monument es localitza just en el límit d'un marge molt pronunciat, uns 3 m de desnivell, que separa, en l'actualitat, dos camps de blat (fig. 1 i 3). Per la situació de les restes, cal deduir que aquest desnivell ja existia quan es va edificar.

S'orienta segons els punts cardinals –com passa amb can Cavorca–, amb la paret més visible i prou ben conservada cap a migdia. És aquí on s'observa tota l'alçada conservada de l'edifici, des de la solera a l'arrencament de la volta i on se'ns fa avinent que l'accés s'havia de situar al costat de tramuntana, tal com intentarem justificar.

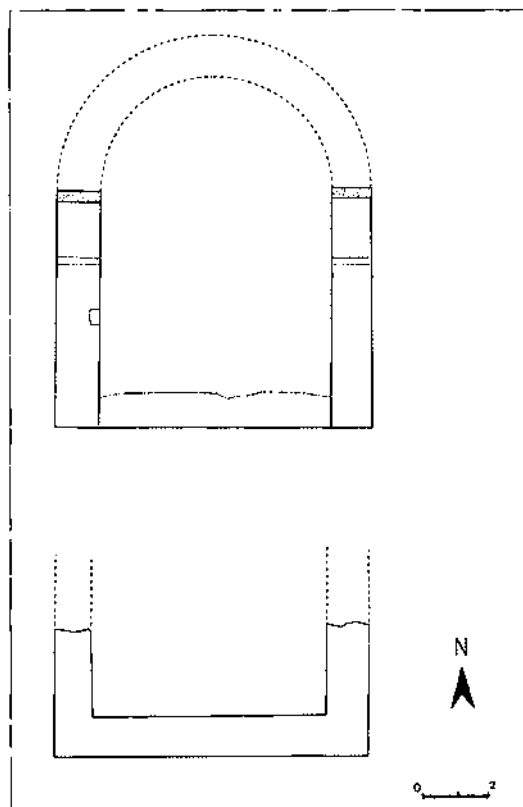

Figura 2. Cavorca I. Alçat i planta.

La cara sud, que conserva sencera la llargària, mesura 4'70 m, 15 peus i $\frac{2}{3}$, i té un gruix uniforme de 0'60 m, 2 peus. Era feta a base de filades de blocs petits prou ben tallats de pedra del país, amb gruixudes faixes de morter de cal, amb blocs més grans i no tan uniformes en la base del monument que corresponent al fonament probablement no era paret vista (fig. 2). És una obra acurada i molt sòlida (fig. 4). Les altres parets visibles, la de llevant i la de ponent, són tècnicament idèntiques, també de 0'60 m, se'n conserva de llargària, tant de l'una com de l'altra, 1'80/1'85 m. En canvi han preservat sencera l'alçada i, en bona part, l'arrencament i una part significativa de la volta de canó que cobria l'edifici (fig. 2 i 3). A 3'65 m de la base, els constructors van disposar una filada triple de *tegulae* o de rajols, no ho

podem assegurar, que esdevenien la base a partir de la qual s'alçà la volta que té, també un gruix uniforme de 2 peus (fig. 2 i 3). Es possible observar, en aquestes parets, uns petits orificis cilíndrics, coetanis del moment constructiu, definits amb rajols, i que travessen, d'un extrem a l'altre, el mur i algun altre que solament marca un encaix d'uns 0'10 m en la paret. Es troben, els principals, a la mateixa alçada. Hem de suposar que n'hi podria haver algun altre en la part de mur desaparegut i els suposem una funció constructiva (col·locació i sosteniment de bastides...). La volta de mig punt, de 2 peus de gruix, va fer servir pedra esquistosa plana, a manera de fulls d'un llibre (fig. 2 i 3). Es recolzava en els murs de llevant i de ponent, mantenint, per tant, una direcció nord-sud, que defineix l'eix principal de l'edifici. En projectar la corba de la volta en resulta una construcció de 5'80 m, 19 peus i 1/3., damunt de la qual caldria restituir-hi el sostre, versemblantment de *tegulae* i *imbrices*, a dues aigües. Constructivament, les parets mantenen unes relacions molt intel·ligents que cohesionen el conjunt. La paret de migdia, per exemple, s'adossa a la de llevant mentre que la de ponent es recolza en la sud. Versemblantment, la de tramuntana s'adossaria a la de ponent mentre que s'hi adossaria la de llevant.

Interiorment hi han restes d'un cobriment de calç, molt arruïnat i mal conservat, i no s'observa, entre la runa i l'herbam, indicis que marquin amb claredat la situació del paviment interior.

Figura 3. Cavorca 1. El monument fune-rari des de migdia.

Figura 4. Cavorca 1. Fragment de mur caigut del monument fune-rari.

Caldrà una neteja i l'excavació de l'interior i de tot l'entorn per resoldre aquests i altres problemes que se'n plantegen i que no podem resoldre, encara, convenientment. Tanmateix, aquestes primeres evidències i el gust per la simetria, l'equilibri i el gust numèric de l'arquitectura clàssica, en faculen per proposar diverses possibilitats algunes de les quals semblen més que factibles.

La disposició de la volta determina una eix principal nord/sud i la situació i peculiaritats, observables, del mur meridional, obliguen a restituir la façana principal a tramuntana, on hi hauria d'haver la porta d'accés, disposada simètricament i, probablement, de mides notables. Pel que fa a la planta de l'edifici, mancats d'una excavació, podríem proposar varies solucions factibles. La primera suposaria una planta quadrada de 4'70 m de costat. En aquest cas, en resulta un edifici prismàtic, més alt que ample, amb un espai interior d'uns 12'60 metres quadrats útils que, fins i tot, podríem suposar compartimentat en una sala més gran al fons, la cambra funerària pròpiament dita, i un vestíbul intermedi. És una bona solució. Una altra possibilitat seria restituir una planta rectangular que podria ser de l'amplada (4'70 m) més un terç (6'26 m), de l'amplada més 2/3 (7'80 m) o d'un edifici el doble de llarg (9'40 m) que d'ample. Qualsevol d'aquestes solucions és factible, amb un resultat harmònic i, en aquests casos, molt semblant al de can Cavorca que analitzarem tot seguit. Podria anar a favor d'alguna d'aquestes últimes propostes el fet que no ens trobem davant d'un edifici en forma de torre, ni obert sinó en un monument clos, amb una única obertura, la porta d'accés, sòlid i que recorda i reproduïx, sinòpticament, una casa més que un temple i que pel que coneixem, suficient, de les característiques internes dels seus murs, hauria estat destinat a contenir inhumacions versemblantment alguna disposada dins d'un sarcòfag.

No és, en efecte, gens fàcil proposar una cronologia adequada a aquest monument, completament aïllat i que no pot ser, raonablement, cap altra cosa que una *memoria in suo fundo*. Tanmateix, per les peculiaritats tipològiques, per les característiques formals ens decantaríem per una datació a partir de mitjan/finals del segle III i, millor encara, del segle IV. No semblaria factible, altrament, suposar-li una cronologia més avançada.

Can Cavorca o la Cavorca II és un edifici semblant però no pas igual. S'orienta, també, segons els punts cardinals i, essent de planta rectangular, a partir d'un eix longitudinal nord-sud, amb l'accés situat, en aquesta ocasió, a migdia (**fig. 5 a 11**).

El monument conserva en excel·lent estat la paret occidental, fins a més de 5'50 m, d'un esplèndid carreuat d'*opus uittatum*, de blocs bastant uniformes, no pas iguals, rectangular, conformant filades d'entre 9 i 11 cm i amb una separació, entre una i altra, d'una faixa ampla, de 2 o 3 cm de morter de calç. És interessant assenyalat que externament la major part dels blocs de la paret són de marbre blanc que

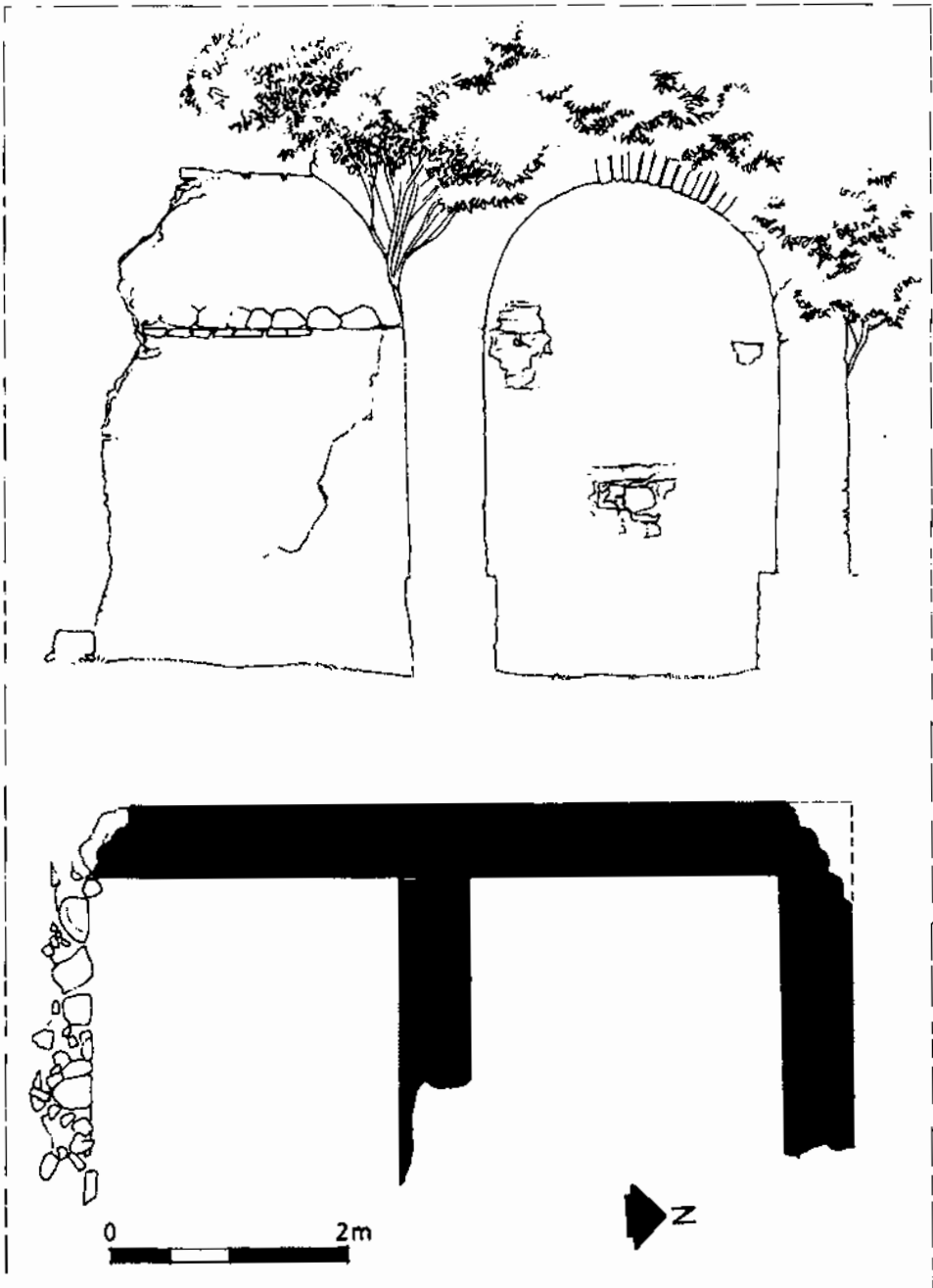

Figura 5. Cavorca 2. Alçat i planta de les restes conservades.

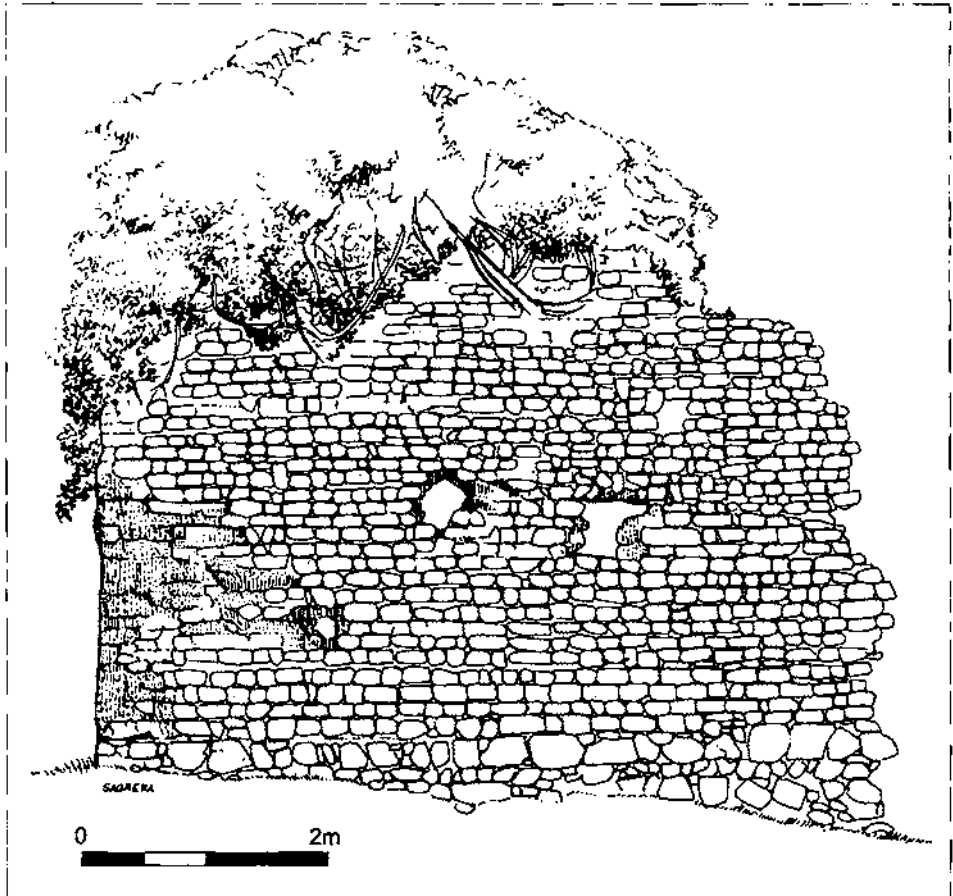

Figura 6. Cavorca 2. Alçat del mur occidental.

suposarem procedents d'un altre edifici pròxim, un altre monument funerari o, potser millor, de la vil·la propera que en va ser l'origen (fig. 6 i 8). És una notícia d'enorme interès en ser escàs l'ús d'aquella pedra de qualitat inexistent en aquestes contrades, en construccions de qualsevol mena d'època romana. Més cap al nord i, sempre, en la fonamentació, es fa servir la pedra del país. Observant el mur ens adonem del sòcol de la fonamentació, blocs més grans i d'aspecte general menys polit però de solidesa uniforme i, de cop, en línia perfectament anivellada, la magnífica paret vista acabada de descriure. Té un gruix uniforme, aquest mur de 0'60 m (2 peus romans) (fig. 2 i 11). Es conserva també considerablement bé la paret septentrional, idèntica a la descrita però amb menys presència de blocs de marbre. Aquest

mur té una fonamentació molt ben marcada de 0'60 m de gruix mentre que la paret vista, pel damunt del paviment, es reduïa a 0'50 m (un peu i 2/3). La paret de migdia, també de 0'50 m en la part vista, es troba molt arrasada, havent desaparegut, sense deixar rastre, l'oriental, en un punt d'un cert desnivell que ajudaria a explicar-ne la degradació. Tots es fonamenten sobre la roca.

L'edifici defineix una longitud nord-sud de 6'50 m (21 peus i 2/3) i li suposem una amplada a l'entorn d'uns 4'20 m (14 peus) (fig. 5 i 11). Interiorment, un mur robust de 0'60 m divideix, simètricament l'espai en dues estances idèntiques d'uns 2'5 m (nord-sud) per 3 m (est-oest), amb una superfície útil de 7'5 metres quadrats (fig. 5, 9 i 11). La coberta era a base de dues voltes de canó paral·leles recolzades en les parets septentrionals i meridionals d'un gruix de 0'50 m i on s'observa l'ús de pedres planes d'esquits posades en forma de fulls de llibre, conformant una coberta interiorment "dovellada" de gran eficàcia (fig. 9).

La sala de tramuntana conserva especialment bé les restes notables i prou ben conservada del cobriment interior, gruixut i molt polit, finíssim, que té, ara, un to daurat i que marca amb precisió l'altura del sòl interior que es localitzava sobre la banquetta dels fonaments uns 0'30 m (fig. 10 i 11). És curiós constatar novament que la paret vista, que anava coberta d'una gruixuda capa d'un fi morter de calç pintat, era feta d'un fi *opus vittatum*, mentre que per sota, els blocs eren més grans i menys polits. Per sota del paviment quedava un espai d'entre 1 i 1'10 m de fondària, fins el subsòl rocós. L'altra cambra, a migdia, era semblant en el benentès que la fondària general era menor en trobar-se, la roca, més alta (fig. 10 i 11).

Figura 7. Cavorca 2. Estat actual del monument des de migdia.

Figura 8. Cavorca 2. Mur occidental.

Figura 9. Cavorca 2. Detall dels murs i de la volta de la cambra interior.

Cal restituir un edifici semblant a la Casa dels Moros, amb sostre a dos vessants en sentit nord-sud, malgrat la posició perpendicular de les voltes, i una circulació, també, nord-sud, amb dues cambres, idèntiques juxtaposades. La porta d'accés es localitzaria en el mur de migdia i des d'allí s'entraria al vestíbul o cambra primera i a través d'una altra obertura en la paret central, s'accediria a la cambra interior, en origen, almenys, amb funcions plenament funeràries, on hi hauria la (o les) tomba principal (fig. 11). Podem suposar l'existència d'un (o uns) sarcòfag sobre el sòl de la cambra però també és possible -i una cosa no elimina l'altra- d'utilitzar l'espai, prou gran, per

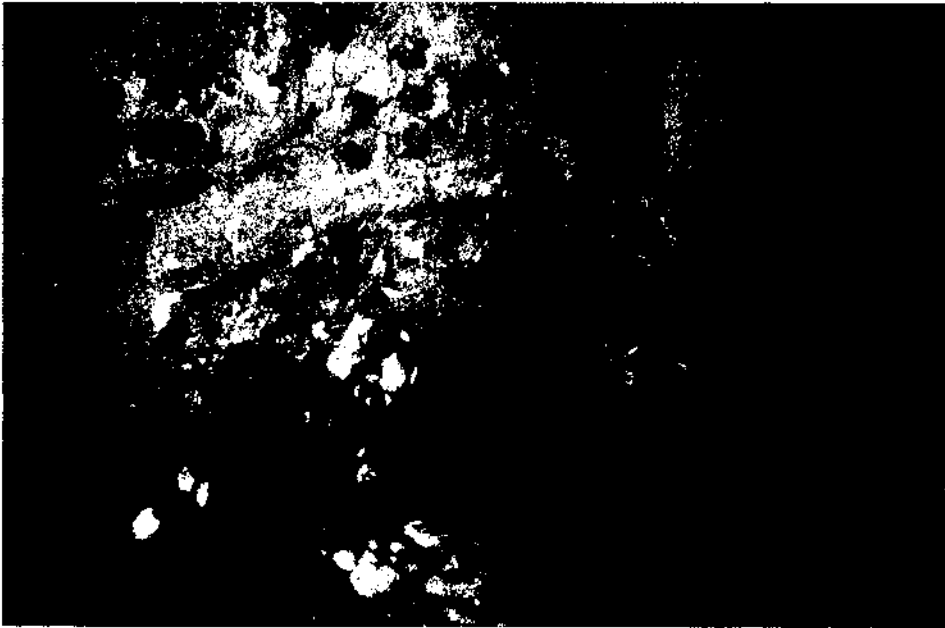

Figura 10. Cavorca 2. Cambra interior. Fonaments i arrebossat interior del mur.

sota el sòl com a zona d'enterraments privilegiats. La cambra primera potser va ser creada com a lloc de celebració del culte funerari. Podria haver acabat, també, com a lloc d'enterrament, com passa en tants altres llocs.

Queda clara la gran semblança entre un monument i l'altre cosa que ens fa proposar, en aquesta ocasió, les mateixes consideracions cronològiques.

Ens trobem, doncs, d'un paisatge funerari romà diferent dels que coneixem on, quan n'hi ha, un sol mausoleu senyorial domina l'espai. Tanmateix, en el punt dels nostres coneixements no és just ni adequat intentar treure'n models. En efecte, en segons quines propietats no hi degué haver-hi, mai, cap *monumentum*; en altres, una de sola i en algun cas, més d'una per raons que se'ns escapen però que poden estar relacionades amb les disposicions testamentàries que no permetien l'ocupació de segons quins edificis funeraris (*hoc monumentum heredes non sequetur*).

L'interès de les troballes de Sant Julià de Llor en queda coix pel desconeixement absolut d'on se situaria la vil·la que acabà generant les tombes. El lloc és esplèndid de tots els punts de vista, ben comunicat, amb bones zones de conreus, de pastures, amb bosc i pedra, aigua. Pel que sabem sobre la construcció d'aquests monuments funeraris, ben visibles i pròxims als camins, dominants, no solen situar-

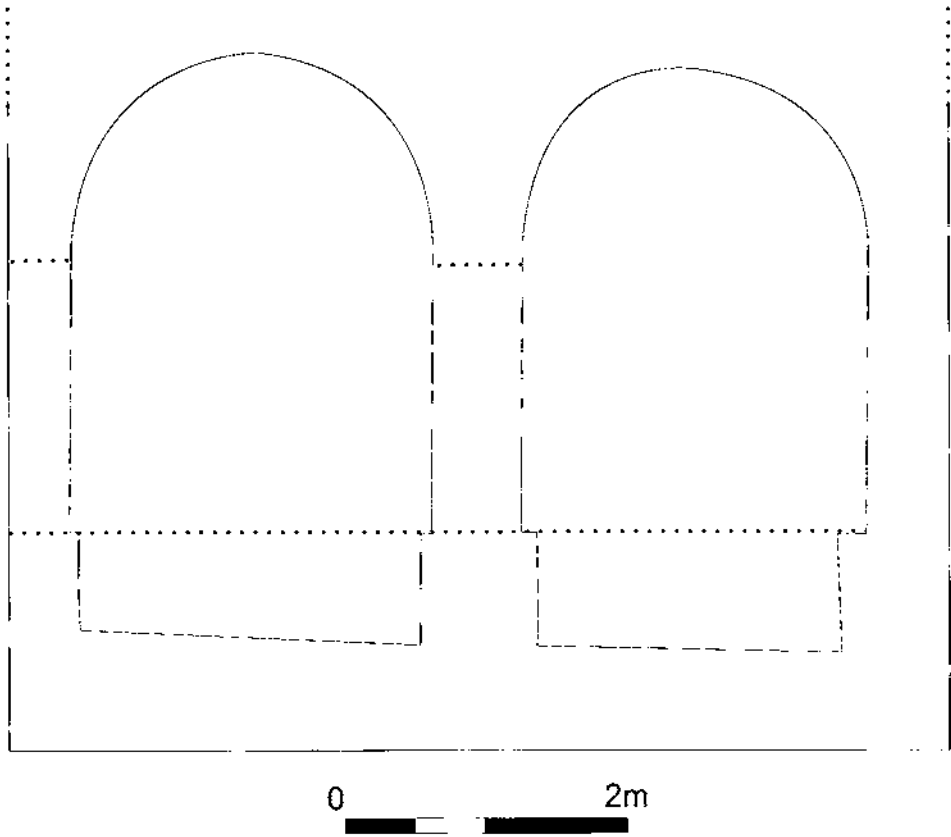

Figura 11. Cavorca 2. Secció del monument funerari amb la restitució del sòl de circulació.

se gaire lluny de l'edifici residencial. Caldrà intensificar les prospeccions per localitzar-la. És difícil, encara, explicar en detall la romanització d'aquest sector del país per manca de jaciments representatius. I no dubtéssim pas que cal suposar una densitat igual, com a mínim, que en altres llocs.